

Türk İslam Dünyasının Geleceği Açısından 1931 İslam Genel Kongresi Perspektifi

Fatih Kırışık*

Özet

Türk İslam Dünyası 20. yüzyılda oldukça büyük acılar çekmiştir. 20. yüzyılda Türk İslam Dünyasında pek çok devlet yıkılmış ya da devletler topraklarının büyük kısmını kaybetmiştir. 21. yüzyılda ise İslam Dünyası hakim güçlerin ortak hedefi haline gelmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yapılan saldırıdan sonra Afganistan ve Irak ile başlayan ve tüm dünyadaki Müslümanları hedef alan yeni bir düşman yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım sonucunda Müslümanların yaşadığı bazı devletler terör suçlamasıyla işgal edilmiş, bazı devletler de benzer suçlamalarla baskı altına alınmıştır. Dünya üzerinde çeşitli ülkelerde yaşayan Müslümanlar ise terörist suçlamasıyla insanlık dışı saldırılara maruz kalmışlardır. Ayrıca Müslümanlar arasında mezhepçilik ve etnik ırkçılık gibi çeşitli ihtilaflar körüklenmiş ve Müslümanlar arasında silahlı çatışmalar ortaya çıkmıştır. Böyle bir konjonktürde İslam Dünyasının ağır sorunlarını çözmek için 1931 yılında Kudüs'te yapılan İslam Genel Kongresi perspektifi önem arz etmektedir. Çalışmada bu perspektifin güncel sorunlara çözüm kapasitesi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Dünyası, İslam Genel Kongresi, mezhepçilik, etnik ırkçılık, Kudüs.

Giriş

İslam Dünyasının günümüzde oldukça önemli sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu sorunlar önceki asırlardan farklı bir nitelik göstermektedir. Dünyada bulunan bütün Müslümanlar terörist ilan edilme ve kapsamlı bir imha edilme tehdidi ve tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Dünyanın hakim güçleri tarafından şehir, bölge ve ülkeler düzeyinde Müslümanlar hedef gösterilmekte, Müslümanlara saldırılmakta, Müslümanlar öldürülmekte ama yine de terörist ilan edilmektedir. Filistin, Bosna Hersek, Myanmar, Doğu Türkistan, Afganistan, Irak, Suriye, Lübnan, Yemen, Endonezya, Sudan, Tunus, Libya, Fas, Mısır, Pakistan, Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Irak, Suriye, Avrupa ve ABD'deki Müslümanlar. Hepsinin çeşitli dönemlerde artan fakat süreklilik kazanan adı konulmamış, gizli bir savaşla karşı karşıya bulunduğu görülmektedir. Müslümanlara yönelik saldırıların İslam dışındaki farklı dinler, çeşitli ideolojiler, çeşitli milletler tarafından sanki bir gizli anlaşma yapılmışçasına uygulanması gelecek açısından bir yeniden yapılanmaya ihtiyaç

* Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü fatih.kirisik@dpu.edu.tr.

duyulduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan İslam dünyasındaki Sünni-Şii kutuplaşması, birbirini tehdit olarak gören ırkçılık yaklaşımları, etnik ırkçılık ve bölünme hareketleri, İslam'a aykırı ve İslam'ı tehdit olarak gören çeşitli ideolojiler Müslüman toplumları kendi içlerinde ayırtırmakta ve hem iç çatışmalara hem de ülkeler arası savaşa kadar uzanan çeşitli mücadelelere neden olmaktadır. İslam dünyasında yaşanan ve kendi içinde çözilemeyen sorunlar dış müdahalelere kapı açmakta ve bu müdahaleler sorunu çözmek yerine Müslümanların öldürülmesi, yaralanması veya insanlık dışı çeşitli suçlara maruz kalması, Müslümanların yaşadığı şehirlerin yıkılması, topraklarına ve mallarına el konulması gibi sonuçlar doğurmaktadır(Erdoğan, 2016). İslam ülkelerine dış müdahaleler sonucunda ortaya çıkan can ve mal kaybı akıl almaz boyutlardadır. Giderek şiddetlenen bu ve benzeri sorunlar İslam dünyasının geleceğinin büyük bir felaketten kurtarılması için acilen İslam ülkelerinin birlikte hareket etmesini sağlayacak mekanizmalar kurulması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır(Erdoğan, 2016). İslam ülkelerinin birlikte hareket etmesine ilişkin önemli ilkeleri belirleyen 1931 İslam Genel Kongresi günümüzdeki sorunların çözümü açısından önemli bir perspektif ortaya koymaktadır. Çalışmada İslam Dünyasının günümüzdeki sorunları belirlenerek, 1931 İslam Genel Kongresi'nin ortaya koyduğu çözüm önerileri incelenecektir.

1931 İslam Genel Kongresi (The General Islamic Congress)

1931 İslam Genel Kongresi'nin önemi hakkında, Tarih Uzmanı Yrd. Doç. Dr. Gürsoy Solmaz şunları ifade etmektedir: Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, yakılıp yıkılmış İslam coğrafyasının garip evlatlarının 1931 yılında, Kudüs'te bir araya gelmeleri ve 17 maddelik çok önemli bir beyanname ortaya koyabilmeleri muazzam bir irade ve kararlılığın sonucudur. Muazzam bir hadisedir. Kongre'nin Kudüs'te gerçekleşmesi ayrıca önemlidir. Alınan kararlar maalesef istenen sonuca vardırılamamıştır. Kongre'nin ortaya koyduğu hedefleri Müslümanlar bugün hayal bile edememektedirler(www.cevaplar.org).

Zamanın Kudüs Müftüsü Hacı Emin el-Hüseynî'nin girişimleriyle 10 Aralık 1931 tarihinde Kudüs'te düzenlenen İslam Genel Kongresi'nde (Kramer, 1986:123), İslam inancını ve değerlerini yaymak için etnik köken ve mezhep ayrımı yapılmaksızın Müslümanlar arasında işbirliğini sağlamak ve genel İslam kardeşliğini geliştirmek yönünde çeşitli kararlar alınmıştır(www.akradyo.net; İlhan, 2007:125, Tezcan, 2016).

İslam Genel Kongresine Türkiye, Suriye, İran, Irak, Filistin, Yemen, Tunus, Libya, Mısır, Yugoslavya, Endonezya, Doğu Türkistan başta olmak üzere 22 ülke ve bölgeden 153 delege katılmıştır (İlhan, 2007:124; www.haberci53.com). Kongrede, mezhep ayrımı gözetilmeksizin İslam kardeşliğini geliştirmek ve Müslümanların menfaatlerini birlikte savunmak için İslam ülkelerinin temsilcileri bir araya gelmişlerdir.

İslam Genel Kongresi'nde 17 madde halinde belirtilen çeşitli kararlar alınmıştır. Bu kararların büyük çoğunluğu kongre organizasyonunun kurulması ve işleyişiyle ilgilidir. Ancak bu

kararlardan kongre hedefleri başlıklı 2. maddenin günümüz sorunlarına çözüm oluşturma kapasitesine sahip olduğu düşünülmektedir.

İslam Genel Kongresinin Hedefleri

İslam Genel Kongresinde alınan kararlardan "Kongrenin Hedefleri" başlıklı 2. madde 5 bende ayrılmıştır (www.akradyo.net;www.cevaplar.org; www.dunyabizim.com; İlhan, 2007:125; Muradoğlu, 2012):

a) İslam inancını ve değerlerini yaymak için etnik köken ve mezhep ayrımı yapılmaksızın Müslümanlar arasındaki işbirliğini ve genel İslam kardeşliğini geliştirmek.

b) Müslümanların menfaatlerini savunmak ve kutsal mekânlar ile toprakları herhangi bir müdahaleye karşı korumak.

c) Müslümanlar arasındaki Hristiyan misyonerlerin çabalarına ve kampanyalarına karşı savaşmak.

d) İslam inancı birliği için üniversiteler ve akademik kuruluşlar açmak; Müslüman gençlere Arapça dilinin öğretilmesi için Kudüs'te Mescid-i Aksa Üniversitesi isimli bir üniversite açmak.

e) Müslümanlar ile ilgili önem taşıyan diğer İslami konuları incelemek.

Kongrenin hedefleri başlıklı 2. maddenin ilk iki bendinin günümüz sorunlarına çözüm oluşturma kapasitesine sahip olduğu görülmektedir. Bu iki önemli hedefin incelenmesi konunun aydınlatılması açısından faydalı olacaktır.

a) İslam inancını ve değerlerini yaymak için etnik köken ve mezhep ayrımı yapılmaksızın Müslümanlar arasındaki işbirliğini ve genel İslam kardeşliğini geliştirmek

Türk İslam dünyasında etnik köken ve mezhep ayrımı (Eravcı, 2016:28; Erdoğan, 2016; Ulutaş, 2016) en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkeleri kendi içinde çeşitli olaylara ve iç çatışmalara sürükleyen bu iki konu aynı zamanda İslam Ülkeleri arasında da çeşitli sorunlara neden olmaktadır.

Etnik ırkçılık özellikle İslam Ülkelerinde ortaya çıkartılan bir sorundur. İslam ülkeleri etnik ırkçılık yoluyla parçalanmak istenmektedir. Tarihte bir arada ve kardeşçe, hiçbir ayrım olmadan yaşayan çeşitli topluluklar kültür, dil gibi çeşitli özellikleri ön plana çıkarılarak ayrıştırılmakta ve kendi devletini kurmaya teşvik edilmektedir.

2003 yılında hazırlanan İslam'a karşı İslam projesi Batının kendi çıkarları için tehlikeli gördüğü Müslümanları kendi içerisinde çatıştırmayı ve Batının lehine kullanabilmesi amacını taşımaktadır(Eravcı, 2016:35). İslam'a karşı İslam projesine uygun olarak Sünni, Şia, Alevi, Şafi, Hanefi gibi farklılıklar üzerinden ortaya çıkarılan mezhep ayrımı, İslam Ülkeleri açısından çok önemli iki sorun ortaya çıkarmaktadır. Birinci sorun İslam Ülkelerinin kendi içerisinde farklı mezheplere bağlı Müslümanlar arasında gerginlik ve iç çatışmaların ortaya çıkması durumudur.

İkinci sorun ise, farklı mezheplere bağlı İslam Ülkelerinin birbirleri arasında gerginlik oluşması ve bunun sonucunda aynı mezhebe bağlı ülkelerin birbirine yakınlaşması nedeniyle mezhepsel düzlemde kutuplaşma ortaya çıkmasıdır. Günümüzde özellikle Sünni-Şii düzleminde İslam ülkelerinde tehlikeli bir kutuplaşma yaşanmaktadır. Bu kutuplaşma İslam ülkeleri içerisinde Sünni-Şii iç çatışmalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Irak, Suriye ve Yemen'de Sünni-Şii grupları arasında uzun süredir iç savaş yaşanmaktadır.

İslam Genel Kongresinde alınan bu karar etnik köken ve mezhep ayrımını ortadan kaldırarak günümüzde yaşanan bu iki önemli sorundan İslam Ülkelerini kurtarabilir. Ayrıca bu kararda "Müslümanlar arasındaki işbirliğini ve genel İslam kardeşliğini geliştirmek" önemli hedef olarak belirlenmiştir. Bu hedef batılı Hristiyan ülkelerin çok uzun süredir uyguladıkları politikaya dikkat çekmektedir. Batılı ülkeler kendi içerisinde yaşadıkları etnik köken ve mezhep ayrımını ciddi ölçüde ortadan kaldırdıkları gibi aynı zamanda işbirliği içerisinde hareket etmektedirler. İslam ülkelerinin de işbirliği içerisinde hareket etme yeteneği kazanmaları günümüzde yaşanan pek çok sorunu kolaylıkla ortadan kaldırabileceği gibi ekonomik kalkınmaya da büyük faydası olacaktır.

b) Müslümanların menfaatlerini savunmak ve kutsal mekânlar ile toprakları herhangi bir müdahaleye karşı korumak

İslam dünyasının önemli sorunlarından biri de dış müdahalelerdir. İslam ülkeleri kendi içerisindeki iç çatışmalar, etnik ve mezhepsel gerginlikler, terör, bölücü hareketler, dış saldırılar, doğal afetler, ekonomik krizler gibi olayları çözemedikleri için Müslüman olmayan ülkelerin dış müdahaleleriyle karşılaşmaktadırlar. Bu durum dış müdahaleye maruz kalan ülkenin durumunu çok daha vahim hale getirmektedir(Erdoğan, 2016).

İslam genel kongresinde bütün Müslümanların menfaatlerini savunmak önemli bir kongre hedefi olarak kabul edilmiştir. Özellikle Hristiyan ülkelerin dünyanın neresinde olursa olsun Hristiyanların menfaatlerini koruma altına aldıkları görülmektedir. İnsani gerekçelerle müdahale ve yardımlarının ana hedefi Hristiyanları korumak ve menfaatlerini savunmak olarak ortaya çıkmaktadır. Yine aynı durum Yahudiler içinde geçerlidir. Dünyanın her neresinde Yahudi varsa İsrail ve Yahudi toplumu onları sahiplenmekte ve menfaatlerini savunmaktadır. Bu durum Müslümanlar aleyhine sonuçlanmaktadır.

İslam Genel Kongresi hedeflerinden bir diğeri ise kutsal mekanlar ile toprakları herhangi bir müdahaleye karşı korumak olarak ifade edilmiştir. Müslümanlar için kutsal mekanlar Kabe, Ravzai Mutahhara, Mescidi Aksa, İslam Büyüklerinin kabirleri, camiler gibi yapılar ve alanlardır. Kutsal topraklar ise Mekke, Medine, Kudüs gibi Müslümanlar tarafından büyük değer verilen topraklardır.

Filistin, Irak, Suriye gibi kutsal mekanlar ve toprakların bulunduğu ülkelerde yaşanan saldırılar nedeniyle Müslümanlar açısından kutsal mekanların önemli bir kısmı tamamen yıkılmış, bir kısmı ise büyük zarar görmüştür. Özellikle Mescidi Aksanın yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun Yahudi ve Hristiyanlar kutsal kabul

ettikleri mekanlar ile toprakları korumakta, herhangi bir müdahale durumunda askeri operasyon yapmaktan çekinmemektedirler. Ancak Müslümanların kutsal mekan ve toprakları bu koruma altında değildir. Bu nedenle kutsal mekanlara yönelik sistemli bir yok etme operasyonu izlendiği ve kutsal mekanların sayısında ciddi azalma ortaya çıktığı görülmektedir.

İslam Genel Kongresi günümüzde ciddi düzeye ulaşan bu tehlikeye yönelik kutsal mekan ve toprakları korumak hedefiyle günümüzde etkili olacak ve üzerinde bütün Müslümanların ittifak edeceği bir ilkeyi ortaya koymuştur.

Sonuç

İslam Dünyasının günümüzdeki en önemli sorunu olarak Sünni-Şii kutuplaşması gösterilebilir. İslam Dünyasını bölmek ve birbiriyle savaştırmak amaçlarına ulaşmak isteyen dış güçler Irak'ı 2003 yılında işgal ettikten sonra Sünni-Şii çatışması denemelerini bu ülkede gerçekleştirdiler ve başarılı oldular. Irak'ta ortaya çıkarılan Sünni-Şii çatışması Suriye'de, Yemen'de etkili bir şekilde uygulandı. Sünni-Şii çatışmaları nedeniyle on binlerce Müslüman öldü, yaralandı. Milyonlarca Müslüman ülkelerini terk etmek zorunda kaldı. Müslümanların yaşadığı şehirler enkaza döndü. Dış güçler bunu fırsat bilerek Irak ve Suriye'de terör örgütleri üzerinden Müslümanların topraklarını ve petrol kaynaklarını ele geçirdiler.

İslam Dünyasının yaşadığı önemli sorunlardan bir diğeri etnik ırkçılıktır. İslam dünyasında çeşitli ülkeler içerisinde herhangi bir sorunla karşılaşmadan eşit vatandaşlık haklarını kullanarak yaşayan çeşitli etnik gruplar üzerinde batılı ülkelerde akademik çalışmalar yapıldı. Bu etnik grupların dili, kültürü, etnik kökeni, tarihi gibi konular üzerinde çeşitli eserler yayınlandı ve medyada etnik gruplar sürekli ön plana çıkarıldı. Etnik grupların özellikle bulunduğu ülkeden ayrıran taraflarına vurgu yapmaya özel bir önem verildi. Etnik grupların içinden gençler batılı ülkelere götürülerek ayrıştırıcı bir eğitim-öğretim sürecinden geçirildi. Etnik grupları bulundukları ülkeden ve İslam'dan ayıracak her türlü girişim her açıdan desteklendi. Etnik grupların ayrıştırıcı gelişimini sürdürebilmek için dış destekli sivil toplum kuruluşları, medya organları, siyasi partiler kuruldu. Hatta terör örgütü bile kurmaları için her türlü destek verildi. Silahlı mücadele ile etnik grupların ayrı bir devlet kurmaları teşvik edildi.

İslam Dünyasının günümüzdeki sorunlarına benzer sorunların yaşandığı 1900'lü yıllarda yapılan İslam Birliği Genel Kongresi günümüze ışık tutmaktadır. İslam Dünyasının içinde bulunduğu hayati sorunların çözümünde İslam Birliği Kongresinin iki hedefi önemli bir perspektif sunmaktadır.

a) İslam inancını ve değerlerini yaymak için etnik köken ve mezhep ayrımı yapılmaksızın Müslümanlar arasındaki işbirliğini ve genel İslam kardeşliğini geliştirmek.

b) Müslümanların menfaatlerini savunmak ve kutsal mekânlar ile toprakları herhangi bir müdahaleye karşı korumak.

Bu iki hedeften birincisi günümüzde yaşanan etnik köken ve mezhep merkezli ayrışma, çatışma ve kutuplaşmalara çözüm önerisi taşımaktadır. İkinci hedef ise, ilk kısmıyla, günümüzde gittikçe artan şekilde bütün Müslümanların maruz kaldığı çeşitli saldırılara karşı korunmasını önermekte; ikinci kısmıyla ise, kutsal mekanlar ile toprakların müdahalelere karşı korunmasını tavsiye etmektedir. Bu haliyle değerlendirildiğinde bu iki hedef günümüz İslam Dünyası sorunlarını tam olarak tespit etmekte ve oldukça isabetli çözümler önermektedir.

Kaynakça

- Eravcı, H. Mustafa (2016), İslam Dünyasının Etnik, Mezhepsel ve Kültürel Fay Hatları ve Emperyal Güçler, 25. ve 26. Uluslararası Müslüman Topluluklar Birliği Kongresi Bildiriler Kitabı, ESAM Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, Recep Tayyip (2016), İslam Ülkeleri Olarak Birlik Olursak, Bölgemizdeki Sorunları Başka Hiçbir Güce İhtiyaç Duymadan Kendimiz Çözeriz, Erişim Adresi: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/58846/islam-ulkeleri-olarak-birlik-olursak-bolgemizdeki-sorunlari-baska-hicbir-guce-ihtiyac-duymadan-kendimiz-cozeriz.html>, Erişim Tarihi: 21.07.2017.
- İlhan, Sinan (2007), . ve Kudüs'teki İslam Konferansının Perde Arkası, İslami Araştırmalar Dergisi, C.20, S.1, 123-126.
- Kramer, Martin (1986), Islam Assembled The Advent of the Muslim Congresses, Columbia University Press, New York.
- Muradoğlu, Abdullah (2012), İslam Dünyası Birlik ve Huzur İstiyor, Yeni Şafak Gazetesi, Erişim adresi: <http://m.yenisafak.com/yazarlar/abdullahmuradoglu/islam-dunyas%C4%B1-birlik--ve-huzur-istiyor-31750?n=1>, Erişim Tarihi: 21.07.2017.
- Tezcan, Yılmaz (2016), Mezhep Çatışmalarına Karşı Sağduyulu İttifak Çağrısına İlişkin Gündem Dışı Konuşması, Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=54235, Erişim Tarihi: 11.07.2017.
- Ulutaş, Ufuk (2016), İslam Dünyası Nasıl Kurtulur?, Erişim adresi: <https://www.setav.org/islam-dunyasi-nasil-kurtulur/>, Erişim Tarihi: 21.07.2017.
- İnternet Siteleri**
- Erişim adresi: <https://www.akradyo.net/4522445392,60860,6,SAGDUYULU-ITTIFAK-CAGRISI.aspx>, Erişim Tarihi: 22.10.2016.
- Erişim adresi: <http://www.haberci53.com/1931-islam-birligi-genel-kongresi-ve-bugun-makale,387.html>, Erişim tarihi: 01.07.2017.
- Erişim adresi: http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=5547&ctgr_id=100, Erişim tarihi: 09.07.2017.
- Erişim adresi: <http://www.dunyabizim.com/islam-birligi-genel-kongresi/11145/islam-birligi-icin-81-yil-once-toplandilar>, Erişim tarihi: 21.07.2017.

II. TÜRK İSLAM SİYASİ DÜŞÜNCESİ KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI

26 - 28 Ekim 2017

Kütahya

ISBN: 978-605-66524-4-8

www.turkdusuncesi.com

Bu eser,

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nin ev sahipliğinde ve Eğitimci Kamu Çalışanları Sendikası'nın katkılarıyla 26-28 Ekim 2017 tarihlerinde Kütahya'da düzenlenen II. Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi'nde sunulan bildirileri içermektedir.

Bu eserde bulunan bildirilerle ilgili tüm sorumluluk yazarlara aittir.

Editörler:

Doç. Dr. Özgür Önder

Doç. Dr. Mehmet Akıncı

Dr. Öğretim Üyesi Murat Yaman

Arş. Gör. Gökçe Nur Şafak

İletişim:

www.turkdusuncesi.com

turkislamsiyasidusuncesi@gmail.com

Kütahya

Yayın Tarihi: Temmuz 2018

ISBN: 978-605-66524-4-8

Onur Kurulu

Prof. Dr. Remzi Gören
(Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü)

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ayhan Bıçak (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Taş (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Yakıt (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Akgül (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Mevlüt Uyanık (Hitit Üniversitesi)
Prof. Dr. Sönmez Kutlu (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih M. Şeker (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Dr. Lütfü Şehsuvaroğlu
Dr. Said Başer
Cengiz Aydoğdu

Düzenleme Kurulu

Doç. Dr. Özgür Önder (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Akıncı (Aksaray Üniversitesi)
Dr. Öğretim Üyesi Murat Yaman (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Arş. Gör. Gökçe Nur Şafak (Aksaray Üniversitesi)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ayhan Bıçak (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Taş (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Akgül (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Mevlüt Uyanık (Hitit Üniversitesi)
Doç. Dr. Alper Özmen (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Aygün Akyol (Hitit Üniversitesi)

Doç. Dr. Bilge Kağan Şakacı (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih M. Şeker (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih Kırışık (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Doç. Dr. Haluk Duman (Aksaray Üniversitesi)

Doç. Dr. İsmail Akbal (Aksaray Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Akıncı (Aksaray Üniversitesi)

Doç. Dr. Onur Alp Kayabaşı (Aksaray Üniversitesi)

Doç. Dr. Özcan Sezer (Bülent Ecevit Üniversitesi)

Doç. Dr. Özgür Önder (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Abdullah Erdem Taş (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi. Ahmet Türkan (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Arif Kolay (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Aysun Yemen (Aksaray Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Aykut Acar (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Eray Acar (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Erdal Aday (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Ergin Ögcem (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Hakan Arıdemir (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Hasan Özer (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Halil Adıyaman (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi. H. Alpay Karasoy (Selçuk Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Faruk Özçınar (Aksaray Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi. Selami Erdoğan (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Tuğrul Korkmaz (Aksaray Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Ümit Aktı (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Dr. Lütfü Şehsuvaroğlu

Katkı Sağlayan Kurum ve Kuruluşlar

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Eğitimci Kamu Çalışanları Sendikası

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	I
ÖNSÖZ	III
Dünya Devleti Anlayışı	1
Ayhan Bıçak	1
Din ve Siyasetin Ortak Zemini: Ahlakî ve Hukukî Değerler	13
Sönmez Kutlu.....	13
Osmanlı Devlet Adamlığı Geleneğinin Yenilenme Süreci	33
Ahmet Kavas.....	33
Batılılaşma Karşısında Türk Düşüncesinde Yol Arayışları	41
Mehmet Akıncı	41
Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve İslam Dünyasındaki Dini-Siyasi Tartışmalar	53
Mehmet Akgül.....	53
Türk İslam Siyasi Düşüncesinde İttihad-ı İslam Kavramı.....	61
Ahmet Hüsrev Çelik.....	61
Osmanlı Devleti'nin Unutulmuş Sınırları ve Tarihî Coğrafyası: Bir Mekân Tasavvuru Olarak Afrikâ-yi Osmânî.....	69
Muhammed Tandoğan.....	69
Türk İslam Dünyasının Geleceği Açısından 1931 İslam Genel Kongresi Perspektifi	87
Fatih Kırışık	87
Namık Kemal'in Batı Karşısında İslamcı Anlayışı.....	93
Zeynep Yıldırım.....	93
Klasik ve Modern Siyaset Düşüncesinin Mukayesesi: Ne İdik Ne Olduk?	105
Fatih M. Şeker	105
Osmanlı'da Bir İbn Haldûn Takipçisi: Ahmet Cevdet Paşa'da Devlet ve Siyaset Düşüncesi	117
Bilgehan Bengü Tortuk.....	117
Osmanlı Modernleşmesi ve Medeni Hukuk Kodifikasyonu Üzerinden Ahmet Cevdet Paşa'nın Medeniyet Anlayışı.....	131
Hatice Sezer.....	131
Ali Osman Sezer.....	131

Üç Tarz-ı Siyaset'in (Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük) Beslendiği Ortak Bir Kaynak Olarak Ahmet Cevdet Paşa.....	147
Sinan Sunar.....	147
Bir Siyaset ve Hukuk Adamı Olarak Ahmet Cevdet Paşa	159
Emre Özayverdi	159
Gelenek ve Modernleşme Senteziyle Cevdet Paşa'da Devlet Görüşü	171
Rakip Yalçın	171
Osmanlı Devleti'nde Kadınların Eğitimi Bağlamında Ahmet Cevdet Paşa'nın Rolü	179
Halim Emre Zeren.....	179
Ahmet Cevdet Paşa'da Dil Tasavvuru	191
İclâl Arslan	191
Yeni Fikir Akımları Bağlamında Ahmet Mithat Efendi'nin Görüşleri ve Türk Düşün Hayatına Katkıları	199
Seda Özsoy	199
"Türkçülük Mezhebinin İmamı" Olarak Ahmet Vefik Paşa'nın Türk Siyasi Düşüncesindeki Yeri ve Önemi Üzerine	209
Rabia Aslıhan Türkmen.....	209
İsmail Bey Gaspıralı ve Türk Birliği Düşüncesi: Dilde, Fikirde, İşte Birlik!.....	217
Aykut Acar	217
Ahmet Özkan.....	217
Ozan Yetkin	217
İsmail Bey Gaspıralı: Zamanımız Meseleleri	229
Bilge Kağan Şakacı	229
Bir Yenileşme Hareketi Olarak İslamcılık ve Analizi -Said Halim Paşa Merkezli Bir İnceleme-	241
Aygün Akyol.....	241
Ziya Gökalp Düşüncesinin Kuruluş ve İnkılaplar Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Hayatına ve İdari Yapılanmasına Etkisi	263
Vehbi Alpay Günal	263
Emre Aydemirhan Üçhöyük	263
Prens Sabahattin'in Merkez Dışılık Görüşleri	277
Hasan Yazıcı	277
Mustafa Şekip Tunç'un Anadolu Siyaset Düşüncesinin Felsefi Temelleri	285
Ayşe Sıdika Oktay	285

Bir Dava ve Toplum Adamı Olarak Ali Şükrü Bey: Ali Şükrü Bey'in Siyasal ve Toplumsal Görüşleri	299
İsmail Akbal	299
Muhafazakâr Feminist Fatma Aliye Hanım.....	319
Özlem Kırılı	319
Sultan Galiyev'in Turan Sosyalist Devleti Fikrinin İncelenmesi	329
Vehbi Alpay Günal	329
Gökhan Çelen	329
Türk Milliyetçiliğinin İnşa Nesnesi Olarak Türk Ocakları	343
Şeniz Anbarlı Bozatay	343
Tefekkür ile Tatbikatın Mezcetmesi: Hilmi Ziya Ülken	355
Soner Kavuncuoğlu.....	355
Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışı.....	365
Hüseyin Karaman	365
Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Dönemi ve Anadoluculuk Felsefesi: Nurettin Topçu ve Aksiyon Felsefesi Merkezli Bir İnceleme	375
Mevlüt Uyanık	375
Nurettin Topçu'da Devlet ve Demokrasi Düşüncesinin Temel Belirleyicisi Olarak Ahlak Anlayışı... 403	
Özcan Sezer	403
Ayşenur Güzel	403
Nurettin Topçu'da Siyaset, Ahlâk İlişkisi Bağlamında Hareket Felsefesi: Yeni Bir Paradigma Arayışı	419
Nejdet Durak	419
Nurettin Topçu'da Komünizm ve Sosyalizm	431
Murat Kılıç	431
Topçu ve Ahlak Temelinde İnşa Edilen Devlet Yönetimi.....	441
Tekin Avaner.....	441
Taha Özgür Sarıtoprak.....	441
Nurettin Topçu'da İtaat Algı ve Ahlakı	465
Mustafa Safa	465
Bir Ahlak, Siyaset ve Hareket Adamı Olarak Nurettin Topçu	475
Ergin Ögcem	475
Hareket Dergisi'nde Sosyalizm ve İslam Sosyalizmi Üzerine Bir İnceleme	491

Rumeysa Öztürk	491
Nurettin Topçu'nun Düşüncesinde Kâinat ve Şehir Meseleleri.....	505
Gökçe Nur Şafak	505
Nurettin Topçu'nun Kültür ve Medeniyet Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme	515
Ferhat Ateş	515
Bir Bürokrasi Eleştirisi Olarak Saatleri Ayarlama Enstitüsü	531
Aysun Yemen.....	531
İdris Küçükömer'de Zihni Dönüşüm, Modernleşme ve Chp.....	547
Özlem Kırılı	547
Bir Tarihçi ve Mütefekkir Olarak Osman Turan	561
Süleyman Orhun.....	561
Selçuklu Dönemi ve Karşılaştırmalı Bir Tarihyazımı İncelemesi: Osman Turan ve İbrahim Kafesoğlu	577
Soner Kavuncuoğlu.....	577
Özgür Önder	577
Dündar Taşer ve Büyük Türkiye Meselesi.....	589
Reha Bayansar	589
Erol Güngör ve Milli Bir Mesele Olarak Eğitim.....	597
İsmail Yıldız	597
Türk Kültür ve Medeniyetinin İhyasında Erol Güngör'ün Düşünceleri ve Önerileri	607
Abdullah Turan	607
İslam'daki Girişimcilik Olgusuna Sabri Ülgener'in Bakış Açısı	632
Özer Özçelik.....	632
Ezgi Babayiğit Sunay	632
Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç ve İsmet Özel Örneklerinde Cumhuriyet Dönemi Türk İslam Düşüncesinde Felsefe Tasavvurları	643
İdiris Demirel	643
Necip Fazıl Kısakürek'in Biyografisi, Türk Düşünce ve Siyasetindeki Yeri	659
Osman Erdal Şahin	659
Necip Fazıl Kısakürek'in Yazınında Türk-İslam Sentezi	671
Gürkan Aksoy	671
Kadir Aras	671

İdeoloji, Sağ ve Sol Kavramlarına Bir Parantez Açan Mütefekkir Cemil Meriç	685
Güngör Göçer	685
Cemil Meriç ve Osmanlı-Türkiye Modernleşmesinin Romantik-Muhafazakâr Yorumu	695
Ebru Açık Turğuter	695
Türk Dünyasının Birlik Ülküsünün Temsilcisi Ebulfez Elçibey'in Siyasi Yol Haritası	705
Alper Özmen	705
Baykan Sezer'e Göre Batı Karşısında Türkiye	715
Hüseyin Faruk Şimşek	715
Ömer Lütfi Mete'nin Romancılığı	725
Hasan Hüseyin Gök	725
Durmuş Hocaoglu'nun Fikir Dünyasında Laiklik Laisizm ve Sekülerizm	737
Özgür Önder	737
Erkan Çakır	737
H. Alpay Karasoy	737
Türk Dünyasına Adanmış Bir Ömür: Turan Yazgan	747
Aykut Acar	747
M. Enes Zorlu	747
Özgün Türk Uluslararası İlişkiler Düşüncesinin İmkânı: Prof. Dr. Turan Yazgan'ın Fikirlerini Okumak	759
Serkan Kekevi	759
Gökmen Kılıçoğlu	759
Global Söylemin Hâkim Gücüne Karşı Bir Ses Olarak İsmet Özel'in Millet Söylemi	769
Arif Aytekin	769
Türk-İslam Felsefesine Katkıda Bulunan Bir Bilim Adamı Olarak: Selahaddin Halilov	785
Abulfez Süleymanov	785

TAKDİM

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nce ikincisi düzenlenen Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi'ne evsahipliği yapmaktan mutluluk duyuyoruz. İlki 2015 yılında Aksaray Üniversitesi evsahipliğinde bir Selçuklu şehri Aksaray'da düzenlendikten iki yıl sonra Selçuklu komutanı İmadüddin Hazer Dınarı tarafından fethedilen, Domaniç ile "Kuruluş" ve Dumlupınar ile "Kurtuluş"u inşa ve ihya eden, Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu beylerbeyliğini yapan şehzade şehri Kütahya'da düzenleniyor olması hiç şüphesiz kongrenin anlam ve önemine uygun düşmüştür.

Kongrenin düzenlenmesinin asıl sebebi milli ve yerli düşüncenin siyasal anlamda izlerini sürmek olarak özetlenebilir. Bu anlam dünyası geniş olarak okunmalıdır zira Orta Asya Bozkırlarından Anadolu'ya Türklerde siyaset demek devlet, yönetim, örfi hukuk, ekonomi, maliye ve toplum kavramlarını da kapsama alanına alır ve onlarla yakından ilişkilidir. İslam'ın kabulüyle birlikte siyaset ve yönetim düşüncesinde dönüşüm yaşanmışsa da özü yaşamaya devam etmiştir. Özü, atayurdundan gelen devlet kurma ve siyaset etme geleneğidir. Türk İslam siyasi düşüncesinin kodları Hoca Ahmet Yesevi'de gönüle, Mâtürîdî'de akla, İmam Gazali'de siyasete işaret ederken aynı zamanda bu düşüncüyü de kurar.

Kutadgu Bilig'de geçen bir ifade vardır: *"memleket kılıçla fethedilir, kalemlle muhafaza edilir"*. Biz binlerce yıllık devlet geleneğimizdeki Yusuf Has Hacib'in kalem olarak bahsettiği devlet olma, siyaset yapma anlayışını irdelemek, anlamak ve kavramak istiyoruz. Burada ihtiyaç duyduğumuz şey siyaset ve yönetim düşüncesinin fikri ve ilmi anlamda işlenmesi ve çalışılmasıdır. Kendi yönetim tecrübemizi ve ona yön verenlerin felsefesini, yaşadığımız bölgenin coğrafyanın sorunlarını, ihtiyaçlarını en iyi bilen, bu sorunlar bağlamında çözümler üreten fikir adamlarımızı bilmek, öğrenmek ve aktarmak zorundayız.

Modern dünya sisteminin siyaset, hukuk, yönetim ve ekonomi anlayışını kuran Batılı ideoloji ve tezler karşısında 200 yıldır konuşulmayan bu düşünce birikimini sadece konuşmak değil üzerine tefekkür etmek, eleştirel ve analitik bakış açıları geliştirmek ve bugünün siyasal/sosyal meselelerine yeni yaklaşımlar sunmak Türk akademisi ve entelektüellerinin bu topraklara borcu haline gelmiştir. Ki kongre de zaten birincisinin bıraktığı yerden yani 18. Yüzyıldan Günümüze alt başlığı ile modern dönemi kapsamı olarak belirlemiştir. Bizim hikayemizden yazılmış, dışardan doğrudan aktarılmamış siyasal ve yönetsel bir sistemin üzerine tefekkür etmek için geçmişin analiz edilip geleceğin kurgulanmasına ihtiyaç artık elzemdir, kaçınılmazdır. Bu bağlamda küresel

sistem siyasal, hukuki ve ekonomik anlamda çözülürken ve özellikle hakim güç merkezleri dışındaki toplumlar tarafından sorgulanırken bize düşen Cemil Meriç'in de ifade ettiği üzere "papağanlaşmayı" bırakıp üzerinde oturduğumuz kendi hazinelerimizin tozlu kapaklarını kaldırmaktır.

Bu vesileyle II. Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi'ne teveccüh gösterip katılan ilim ve fikir adamlarına, kongreye maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Eğitimci Kamu Çalışanları Sendikası başta olmak üzere diğer kişi ve kuruluşlara ve de kongre açılış konuşmasını yap-an Türkiye Günlüğü Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Dr. Mustafa Çalık'a teşekkürü bir borç biliyorum. Kongre bildiri kitabının Türk İslam siyasi düşüncesi üzerine çalışan, konuya ilgi duyan herkese faydalı olmasını temenni ediyorum. Saygı, selam ve muhabbetle...

Prof. Dr. Remzi GÖREN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Küresel siyasetin güç dengesi mazlum coğrafyalar aleyhine bozulmuş, bunun yanı sıra Türk İslam siyasi düşüncesine mündemiç adalet, ahlak ve hikmetin bugünkü yönetim anlayışına aktarılması da mümkün olmamıştır. “Küresel yönetim” denilen denklemde kimin, hangi kararı ve kimler lehine aldığı belirsizleşirken ihmal edilen Türk düşüncesine, modernleşme tecrübemizi de dikkate alarak, yeniden bakma ihtiyacı gitgide artmış bulunmaktadır. Modern siyaset ve devlet teorileri üzerine inşa edilen modern dünyaya dâhil olabilmek için evrensel ve rasyonel bir ilerleme düşüncesinin izleri takip edildikçe modern olan bize sürekli bir değişim ve yenilenme imkanları aratmış ama kendimizi de unutturmuştur.

18. yüzyılla başlayan modernleşme serüvenimiz ile birlikte Türk düşüncesinin temel problemlerinden biri de bu süreçte izlenecek farklı yollar ve bunların içeriği üzerine yapılan tartışmalar olmuştur. Modernleşmeyi sadece kurumlarda ve şekli bir değişimle karşılamamanın anlamsızlığını daha erken ve derinlikli kavrayan aydınların fikri anlamda bu dönem sonrası alternatif yol arayışlarını da tartışmaya başlamaları düşünce dünyamızda meselelerin ciddiye alındığını gösterir.

İkincisini düzenlemiş olduğumuz Türk İslam Siyasi Düşünce Kongresi 18. yüzyıldan günümüze unuttuklarımızı bize yeniden hatırlatan ve siyasi düşüncenin üretimine katkıda bulunan Türk İslam düşünürlerine odaklanmıştır. Hatırlanacağı üzere Aksaray Üniversitesi’nin ev sahipliğinde düzenlenen kongrenin ilki, İslam öncesi dönemden 18. yüzyıla Türk İslam Siyasi düşüncesi temasını işlemiştir. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlediğimiz ikincisi ile de 18. yüzyıldan günümüze kesintisiz bir tarih aralığında Türk düşüncesinin birikimi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu haliyle elinizdeki bildiriler kitabının Türk Düşünce Tarihi çalışmalarına ciddi bir katkı sağlayacağını, ülkemizin ve milletimizin geleceğine yön vermede kendi mirası üzere inşa olmuş bir düşüncenin filizlenmesini bir nebze de olsa teşvik edeceğini düşünüyor, temenni ediyorum.

Kanın, kinin, savaşların değil, barışın, adaletin hakim olduğu bir dünyanın inşasına katkı olması temennisiyle 26-28 Ekim 2017 tarihinde Kütahya’da gerçekleşen II. Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi’ne bildirileri ile katılarak destek veren, heyecanımıza ve amacımıza ortak olan tüm katılımcılara, düzenleme, danışma ve bilim kurulu üyelerine, ev sahipliğini üstlenen Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü ve şahsında Rektör Prof.

Dr. Remzi Gören, maddi destekleri ile katkıda bulunan Eğitimci Kamu Çalışanları Sendikası genel başkanı Dr. İsmail Yıldız ve de “Türk Fikir Hayatında Nazari (Teorik) Düşünüşün Zaafı” başlıklı açılış konuşmasını yapmak üzere kongremize değer katan Türkiye Günlüğü Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Dr. Mustafa Çalık’a ve ismini anamadığım fakat kongrenin tüm safahatında emeği olan, özellikle Kamu Yönetimi bölümümüz öğretim kadrosu ve öğrencileri başta olmak üzere herkese teşekkür etmeyi kendime bir borç bilirim.

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

Doç. Dr. Özgür Önder